

Geschiedenis van Spanje
Asturië en León
Casa Cultural

Asturië en León

Asturië en het begin van de Reconquista

De kroonprins van Spanje draagt de titel *Príncipe de Asturias* (prins van Asturië), een eretitel die aan het eind van de veertiende eeuw werd toegekend aan de erfgenaam van de koninkrijken Castilië en León. Het is een titel met een zeer oude traditie, die teruggaat tot aan het begin van onze jaartelling toen de leiders van de destijds in het noorden van Spanje levende volkeren principes werden genoemd. Inscripties die daarop wijzen zijn o.a. gevonden op de grafsteen van Nícer Clutosi, Príncipe van een keltisch volk, de Albionezen. Het koninkrijk Asturië ontstond in het jaar 718 toen Don Pelayo - wiens herkomst onbekend is - gekroond

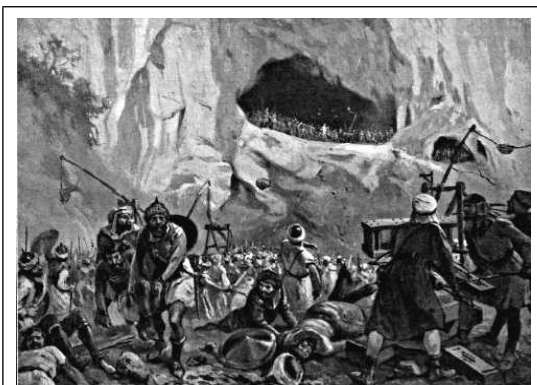

Don Pelayo 699 - 737

werd tot Príncipe de los Astures. De gevoelswaarde van deze titel is mede verbonden aan het feit dat Pelayo de eerste was die in opstand kwam tegen de Moren die vanaf 711 in een enorm tempo het gehele Iberisch schiereiland hadden veroverd op de Visigoten. Pelayo zette de christelijke tradities van de Visigoten voort en wordt beschouwd als de initiator van de *Reconquista*, de herovering van Spanje op de Moren, een proces dat bijna achthonderd jaar zou duren.

Het was voor de Moren niet eenvoudig om het uiterste noordwesten van het schiereiland onder controle te krijgen, vooral vanwege de schaarste aan nederzettingen van enige omvang. In het zuiden werden grote steden veroverd waar de Moren een bestuurlijke structuur aantroffen - daterend uit de Romeinse tijd - die ze konden overnemen, maar in het noorden moest het gebied dal na dal veroverd worden en werden bewoners in gijzeling genomen om de controle over de gewonnen gebieden te handhaven. De Moren slaagden erin om de kustplaats Gijón in handen te krijgen waar een klein detachement van Berbers werd gestationeerd onder leiding van de bestuurder Munuza die de opdracht had om het beheer over de Asturiaanse regio te consolideren. De Asturiaanse leider Pelayo werd in gijzeling genomen en naar Córdoba overgebracht. Deze wist echter te vluchten, Asturië te bereiken en ontketende een opstand tegen de heersers in Gijón.

Pelayo zag zich genoodzaakt zich met zijn volgelingen terug te trekken in een aantal grotten aan de noordflank van de Picos de Europa waar hij in 722 de Berbers wist te verslaan in de beroemde slag van Covadonga. De visies van Moorse en christelijke geschiedschrijvers over de omvang van de slag bij Covadonga lopen sterk uiteen. Volgens de Moren, die er niet in

De slag bij Covadonga, 721

slaagden de goed verschanste Pelayo te overmeesteren, was het niet meer dan een schermutseling. Van de andere zijde wordt beweerd dat Pelayo met zijn driehonderd man een leger van honderdtachtigduizend Moren wist te verdrijven. De waarheid is waarschijnlijk dat in het gebied waar Pelayo zich schuil hield een massale aanval onmogelijk was, vanwege het ruige terrein en dat de Moren het uiteindelijk niet de moeite waard vonden tot het uiterste te gaan. Niettemin, deze zege bezorgde Pelayo veel roem en veroorzaakte een algemene opstand van de Asturianen. Munuza koos ervoor zich terug te trekken uit de vijandige regio, maar werd op zijn vlucht richting Spaanse *meseta* (hoogvlakte) door zijn achtervolgers ingehaald en vermoord. Na

deze overwinning ontstond een klein territorium waarover Pelayo als Príncipe de leiding had. In feite wortelt het Asturiaanse koninkrijk in de traditie van verzet van de bergbewoners dat zij altijd gevoerd hadden tegen indringers van buiten: in de eerste eeuwen van onze jaartelling tegen de Romeinen, later tegen de Visigoten en dus in de achtste eeuw tegen de Moren.

De woestijn van de Duero

In de eerste jaren van het bestaan van het koninkrijk was nauwelijks sprake van veroveringen van gebieden op de Moren. Wel consolideerde een aantal vooraanstaande families in de regio zijn macht door onderling huwelijken te sluiten. Door het huwelijk van Pelayo's dochter Ermesinda met de edelman Alfons I werd de erfopvolging veilig gesteld. Alfons I bracht zijn hofhouding over naar Cangas de Onis en werd tot koning uitgeroepen. Hij regeerde over Asturië tot aan zijn dood in 757 en wist het rijk in westelijke richting uit te breiden tot aan Galicië en in het oosten tot aan de grens met het Karolingische rijk.

Alfons I van Asturië
de Katholieke
693-757

In 739 brak er een opstand uit in Noord-Afrika onder Berbers die zich verzetten tegen de Arabische overheersing. Berbers die zich in het noorden van Spanje hadden gevestigd volgden hun voorbeeld. Onderling vechtend trokken de moslims zich terug uit het noorden, een proces dat rond 754 voltooid was. Deze terugtrekking is van grote invloed geweest op de historische ontwikkeling van het gebied. De pas tot de islam bekeerde inboorlingen bleven in verwarring achter en de

noordflank van het Duerodal werd een bestuurlijk niemandsland. Of deze streek helemaal ontvolkt raakte en veranderde in wat in Arabische kronieken 'de woestijn van de Duero' werd genoemd is niet duidelijk. Wel waren de in dat gebied bestaande nederzettingen kwetsbaar en de koning van Asturië, Alfons I en zijn zoon Fruela I, maakten daar gebruik van om wat er nog resteerde aan sociale structuren zodanig te ontregelen, dat bij eventuele terugkomst van de Moren de nederzettingen zich niet en bloc bij de Islamieten zouden kunnen aansluiten. Door hongersnoden en epidemieën raakte het gebied sterk in verval. De gebieden ten noorden van de waterscheiding werden bestuurlijk op orde gebracht en onder Asturiaans gezag geplaatst.

Alfons II van Asturië
de Kuise
ca. 760-842

Toen Fruela I zijn vader had opgevolgd kwam hij tot het inzicht, dat een effectievere verdediging tegen een Moorse terugkomst die van herbevolking en bestuurlijke herstructurering van het Duerodal zou zijn; beter dan de vernietigingsstrategie ingezet door zijn vader. Het in bezit krijgen van de controle over de door dit gebied lopende handelsroutes, die nog uit de Romeinse tijd dateerden, was daarbij een belangrijk aspect. Maar deze pogingen werden verijdeld toen hij in 768 door zijn naasten werd vermoord. Deze gebeurtenis heeft de Asturiaanse expansie lange tijd opgehouden. De Asturianen trokken zich terug en lieten het gebied aan de zuidrand van het Cantabrisch gebergte in chaos achter.

Onder het bewind van Alfons II, el Casto (de Kuise) die regeerde van 791 tot 842 verstevigde Asturië zijn positie. Als hoofdstad van zijn rijk koos Alfons II voor Oviedo en trachtte hij Galicië en de ontvolkte hoogvlakte te herbevolken. Voortdurend leverde hij slag met de Moren en in die tijd nam het koninkrijk Asturië sterk in omvang toe. Alfons II ondernam diverse expedities zelfs tot aan Lissabon dat in 798 door zijn troepen werd geplunderd. Hij onderhield contacten met keizer Karel de Grote, wellicht om steun te zoeken in zijn strijd tegen de Moren, maar waarschijnlijk ook om zich de Karolingers van het lijf te houden.

De slag bij Clavijo en de legende van Santiago

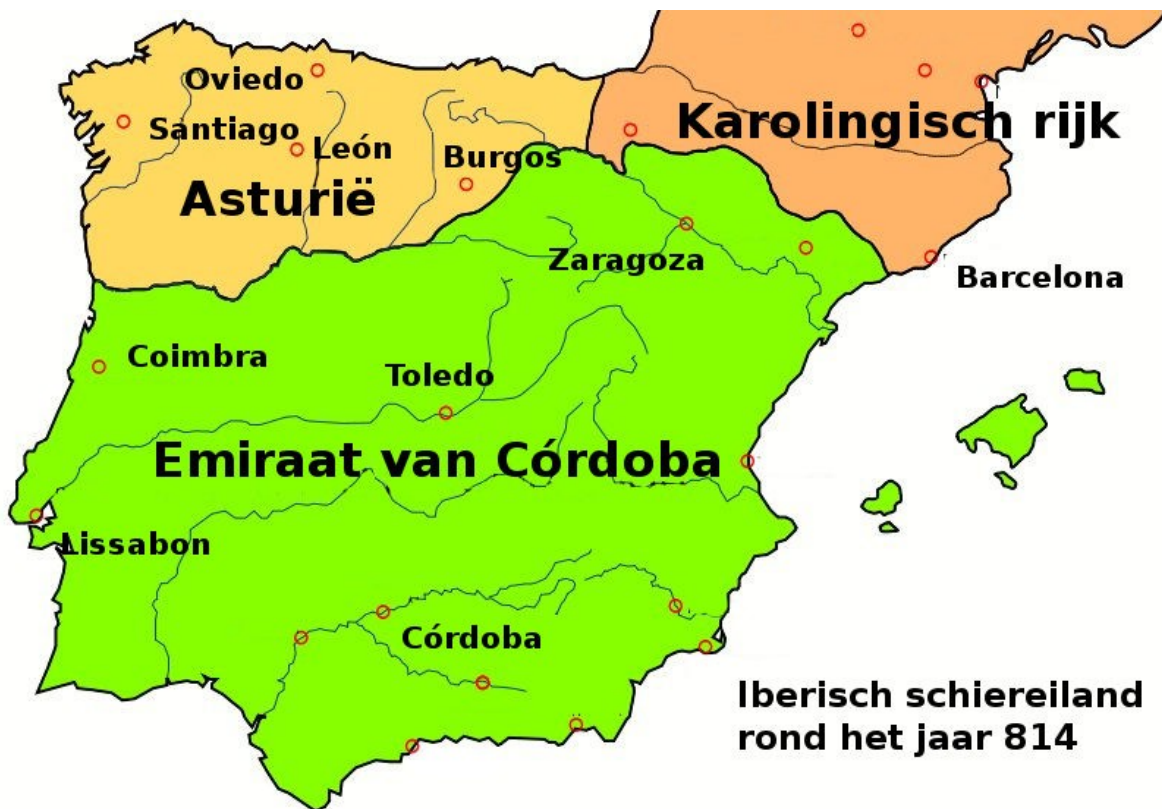

Opvolger van Alfons II was Ramiro I, die vooral bekendheid heeft verkregen door de slag die hij zou hebben gevoerd tegen de emir van Córdoba, Abd al-Rahman II, bij Clavijo, een plaatsje in de buurt van Logroño. De emir, in zijn poging om greep te houden op de noordelijke gebiedsdelen van zijn rijk, startte in 844 een strafexpeditie. Ramiro I besloot het gevecht aan te gaan en wist hem te verslaan, een gebeurtenis die, net als de slag bij Covadonga in de Moorse kronieken wordt afgedaan als een detail, terwijl hij door christelijke chroniqueurs wordt beschouwd als een keerpunt in de geschiedenis van het Iberisch schiereiland. Of deze slag daadwerkelijk heeft plaatsgevonden is overigens niet zeker, maar de legendes die eromheen zijn geweven hebben zeker een rol gespeeld in het beeld dat christenen zich hebben gevormd van de strijd tegen de Moren. Volgens een oud verhaal werden tijdens de regeerperiode van Alfons II in 814 de overblijfselen gevonden

van de apostel Santiago, de Spaanse benaming voor Jacobus, zoon van Zebedeus en broer van Johannes de evangelist. Alfons II wordt beschouwd als de eerste pelgrim naar Santiago waar hij een sanctuarium oprichtte op de plek waar later de beroemde kathedraal zou verrijzen. Vanaf dat moment bleven er zich volgens het verhaal wonderen en verschijningen voordoen die tal van legendes deden ontstaan. Eén van die legendes verhaalt van de verschijning van de heilige Jacobus aan Ramiro I in een droom aan de vooravond van de slag bij Clavijo, om hem moed in te spreken. Gesterkt begon Ramiro aan de strijd, maar doorslaggevend was volgens de legende het plotselinge verschijnen van de apostel op het slagveld. Gezeten op een schitterend wit paard zaaide hij, zo luidt het verhaal, dood en verderf onder de Moorse troepen. De heilige Jacobus werd als *Matamoros* ofwel Morendoder de icoon van de Reconquista, en bij tal van veldslagen zouden de christenen onder het uitroepen van de strijdkreet 'Santiago, Santiago' het gevecht met de Moren aangaan. Deze legendes motiveerden pelgrims die steeds massaler hun bedevaart naar Santiago ondernamen.

Ramiro I van Asturië
ca. 790-850

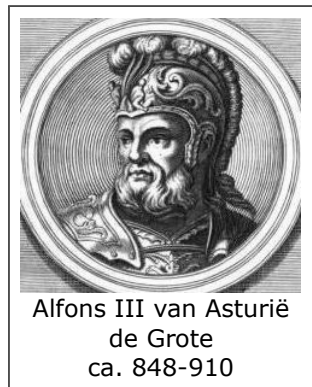

Het koninkrijk León ontstaat

Ramiro I overleed in 850 en werd opgevolgd door Ordoño I die in 856 León op de Moren veroverde en de stad van de nodige fortificaties voorzag. Zijn zoon, Alfons III, bijgenaamd de Grote, besteeg in 866 de Asturiaanse troon en voegde de gebieden rond de stad toe aan Asturië. Net als zijn voorgangers streed hij voortdurend tegen de emir van Córdoba. Hij knoopte hechte banden aan met het ten oosten van Asturië gelegen rijk van Pamplona, waar zijn echtgenote Jimena vandaan kwam. In 908 liet Alfons III het Cruz de la Victoria smeden, vanaf dat moment het symbool van Asturië. Samen met Galicische edelen wist hij delen van Portugal (w.o. de stad Coimbra) te veroveren en ook de steden Zamora en Burgos vielen in zijn handen. Op het hoogtepunt van zijn macht en vlak voor zijn dood in 910 kwamen zijn drie zoons, die in feite al delen van het Asturiaanse rijk bestuurden, tegen hem in opstand. Het koninkrijk viel uiteen. García I heerste over het nieuwe koninkrijk León, Ordoño II over Galicië en Fruela II over Asturië. Om een burgeroorlog te voorkomen trok Alfons zich terug in Zamora waar hij kort daarop overleed. Toen García in 914 kinderloos stierf verhuisde Ordoño II

García I
ca. 870-914

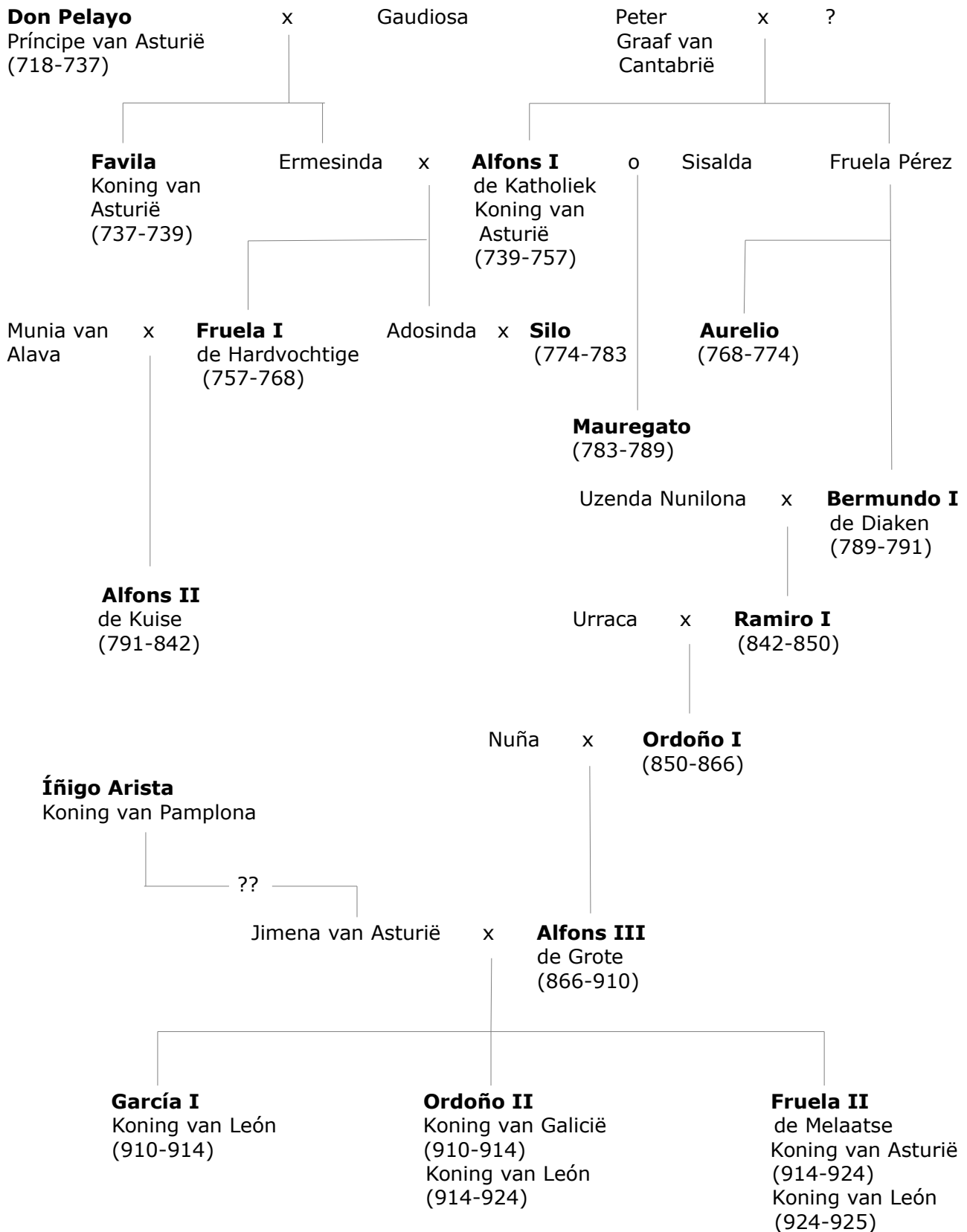
Alfons III van Asturië
de Grote
ca. 848-910

naar de stad León waar hij tot koning werd uitgeroepen, zodat Galicië en León onder één heerser kwamen te staan. Daarmee was het koninkrijk León geboren.

Stamboom van de koningen van Asturië.

Jaartallen geven regeerjaren weer.

x = huwelijk o = buitenechtelijke relatie

Het koninkrijk León draagt de naam van de stad die vanaf 29 BC opkwam als vestigingsplaats van het Romeinse leger. Tot aan de val van het Romeinse rijk aan het eind van de vijfde eeuw was León de militaire hoofdstad van Spanje. Na de verdrijving van de Romeinen door de Visigoten raakte de stad in verval. De Moren namen bezit van León in 712. Zoals aangegeven namen de Asturiaanse koningen in de loop van de achtste eeuw delen van de Spaanse Meseta in bezit, maar de stad León raakte pas opnieuw bevolkt in de tweede helft van de negende eeuw, toen christelijke vluchtelingen uit het Moorse gebied (de Mozaraben) de stad bereikten. Aan het begin van de tiende eeuw had het Leonese rijk dus al een aanzienlijke omvang. In het westen en noorden grensde het aan zee, in het zuiden vormde de rivier de Duero de scheidslijn tussen de christelijke en Moorse invloedssfeer en in het oosten grensde León aan het in opkomst zijnde koninkrijk Pamplona. Binnen het koninkrijk León ontstonden aparte bestuurlijke eenheden in de vorm van graafschappen, zoals die van Porto en Coimbra (nu behorend bij Portugal) en Castilië.

León en de emir van Córdoba

In 914 kwam de Leonese troon in handen Ordoño II, tevens koning van Galicië, die veel strijd leverde met de emir van Córdoba, Abd al-Rahman III. De christelijke legers drongen diep door in het Moorse gebied, tot aan de stad Mérida. De krijgsbuit die hij met zich meenam naar León was dermate groot, dat hij uit dankbaarheid opdracht gaf een kerk te bouwen ter ere van de heilige maagd Maria. Daartoe offerde hij zijn paleis op, gebouwd op de plaats waar de Romeinen ooit een enorm thermencomplex hadden opgetrokken en nu staat op die plek de indrukwekkende kathedraal van León. Later trok Ordoño met de koning van het naburige rijk Pamplona succesvol op tegen de in Zaragoza zetelende familie Banu Qasi, tot de Islam bekeerde christenen (muladíes). Deze militaire successen van de christelijke koningen bleven uiteraard niet onbeantwoord. Er volgden strafexpedities, de aceifas. In 917 leidde de aceifa van Abd al-Rahman III tot een bloedbad in eigen gelederen, waarbij volgens de christelijke kronieken er werden zoveel Moren werden gedood dat het aantal lijken het aantal sterren overtrof. Daar staat tegenover dat drie jaar later in de slag bij Muez, ten westen van de stad Pamplona, de kalief wraak nam en de christelijke legers versloeg.

Ordoño II
ca. 871-924

Ramiro II
ca. 898-951

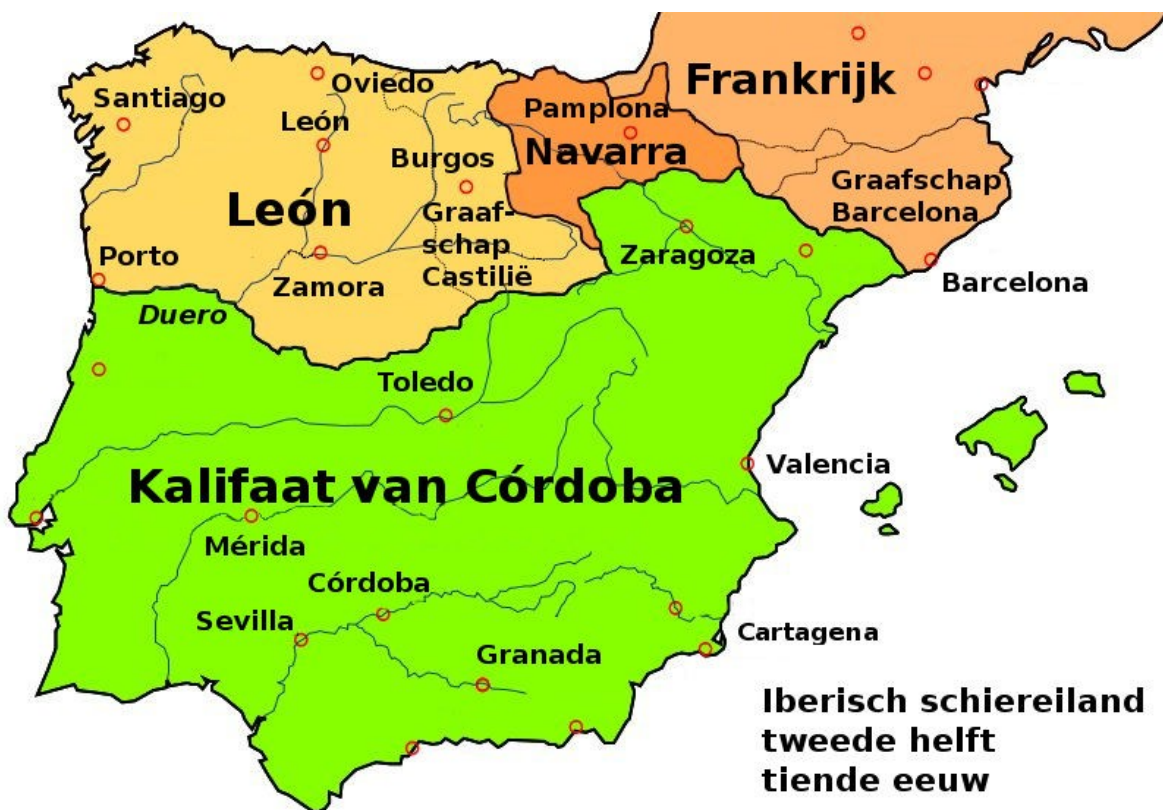
Het laatste wapenfeit van Ordoño II was de verovering van de stad Nájera in de Riojastreek. Na een regeerperiode van tien jaar overleed Ordoño en werd na enkele jaren van een door zijn nazaten ontketende burgeroorlog opgevolgd door zijn zoon Alfons IV. Deze koning hield zich meer bezig met religieuze dan met staatszaken, stond de troon af aan zijn broer Ramiro II en trok zich terug in het klooster van Sahagún. Een besluit waar hij spijt van kreeg, maar in de volgende strijd tegen Ramiro delfde hij het onderspit. Hij werd gevangen genomen, zijn ogen uitgestoken en overleed in 933. Direct nadat hij had afgerekend met zijn broer trok Ramiro II zuidwaarts met als doel Toledo te veroveren op de emir van Córdoba. Dat mislukte, Ramiro kwam niet verder dan het bezetten van de Moorse vesting van Margerit, gelegen op de plek waar zich nu Madrid bevindt. Abd al-Rahman III - die zich in 929 had uitgeroepen tot kalief van Córdoba - vierde in de zomer van 932 triomfantelijk zijn intocht in Toledo en maakte voorlopig een einde aan de christelijke aspiraties om deze stad in te nemen. In datzelfde jaar besloot

Ramiro II een eind te maken aan de versnippering van Castilië. In dat gebied was door de toenemende uitbreiding en bevolkingsaanwas een wirwar van mini-graafschappen ontstaan die het besturen van het gebied niet vereenvoudigde. De koning legde het bestuur van het gehele gebied in handen van Fernán González (de Goede Graaf), telg uit het huis van Lara, een van de meest vooraanstaande Castiliaanse families. Daarmee werd een bestuurlijke eenheid gecreëerd van grote omvang en kracht.

Dit vertoon van christelijke macht lokte een reactie uit van Abd al-Rahman III, die in 934 optrok tegen de christelijke rijken in het noorden en onder meer Burgos verwoestte. De jaren daarna golfdde de offensieven op en neer. De kalief dwong in 934 het koninkrijk Pamplona tot onderhorigheid, maar Ramiro II, die zich gesteund wist door Pamplona zette hem de voet dwars en wist de Moorse koning van Zaragoza aan zich te onderwerpen. Het verlies van de zo belangrijke stad Zaragoza, in de ogen van Abd al-Rahman III een daad van verraad aan zijn gezag, bracht de kalief tot een tegenoffensief waarbij hij eerst Zaragoza heroverde om vervolgens Pamplona tot de orde te roepen.

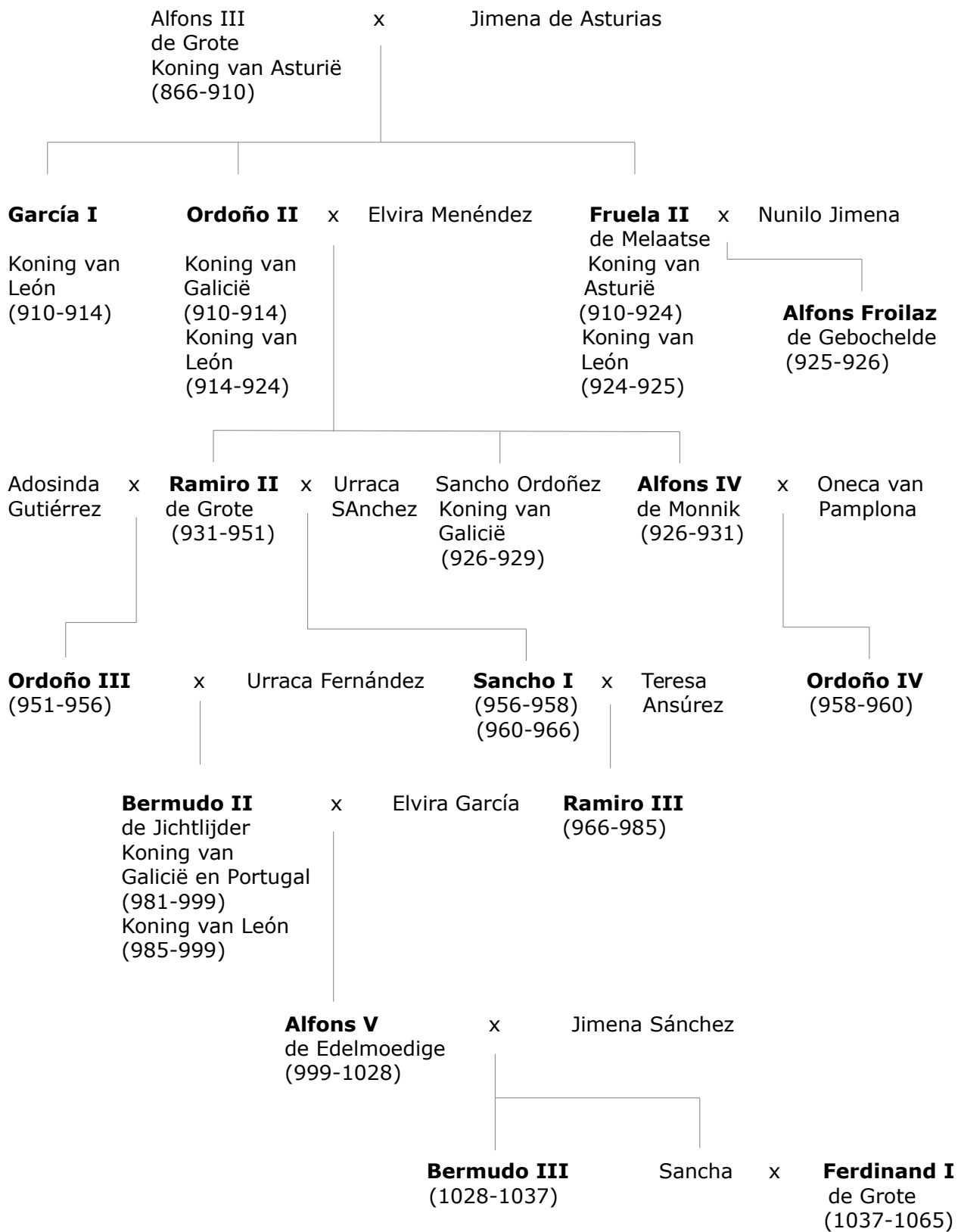
In 939 begon de kalief een groot offensief en trok met een gigantisch leger van 100.000 man het Spaanse scheidingsgebergte over om de christenen definitief af te straffen. Terwijl hij met zijn leger afdaalde in het niemandsland van het Duerodal, bracht Ramiro II een leger bijeen bestaande uit zijn eigen troepen en die uit Pamplona, Castilië, Asturië en Galicië. Dit leidde tot de slag bij Simancas, gelegen aan de rivier Pisuerga, iets ten zuiden van Valladolid. Op 19 juli in dat jaar vond een zonsverduistering plaats, een verschijnsel dat zowel door christelijke als door Moorse chroniqueurs is beschreven. Het vervulde de manschappen van beide legers met een zodanige angst dat zij ervan weerhouden werden te vechten, zodat er een paar dagen niets gebeurde. Daarna brak de strijd los die lang aanhield. De Moren probeerden het fort van Simancas in nemen, maar toen dat mislukte, joegen de christenen hen op de vlucht. De kalief ontkwam ternauwernood en moest vele schatten, waaronder een zeer waardevol exemplaar van de Koran op het slagveld achterlaten. In 941 werd eindelijk een vredesverdrag getekend tussen de christelijke vorsten en de kalief van Córdoba. Vanaf dat moment lag de grens tussen de christelijke en Moorse gebieden veel verder naar het zuiden en begon Ramiro II met de herbevolking van het Duerodal en in Extremadura tot aan de rivier de Taag.

Onder zijn heerschappij werden de veroverde gebieden niet alleen beveiligd door de bouw van tal van fortificaties, maar werden zij ook in administratief en juridisch opzicht gevoegd onder het Leonese koninkrijk. In 950 ondernam Ramiro zijn laatste veldtocht tegen de Moren in het dal van de Taag, waarbij hij hen nogmaals versloeg en met rijke buit huiswaarts keerde. Maar daarna was hij aan het eind van zijn latijn en deed in januari 951 afstand van de troon ten gunste van zijn zoon Ordoño III, die echter slaags raakte met zijn halfbroer Sancho I.

Stamboom van de koningen van León vanaf García I.

Jaartallen geven regeerjaren weer.

De heerschappij van Almanzor

Sancho I had een enorme omvang - vandaar zijn bijnaam de Dikzak - en was niet in staat een paard te bestijgen. Voor zijn obesitas liet hij zich behandelen aan het hof van Abd al-Rahman III door de fameuze Arabische arts Allí Hasday ibn Saprut die hem gedurende veertig dagen alleen maar thee liet drinken. Met hulp van de kalief slaagde Sancho er

Sancho I, de Dikzak
935-966

Ramiro III
961-985

vervolgens in om de Leonese troon in handen te krijgen. Hij voorkwam interne opstanden door Galicië en Castilië meer autonomie te gunnen, wat een Galicische edelman niet belette de koning te vermoorden door hem een giftige appel aan te bieden. Hij werd opgevolgd door zijn zoon Ramiro III. Ramiro III was in 966 nog maar vijf jaar oud en de regering werd tot zijn meerderjarigheid waargenomen door zijn moeder en een tante. Hij kreeg tijdens zijn regeerperiode niet alleen te maken met aanvallen van Vikingen - die werden afgeslagen - maar ook met Almanzor, die als kamerheer (vizier) van de zeer jonge kalief Hisham II heer en meester was over het kalifaat van Córdoba. Almanzor was een buitengewoon daadkrachtige man, die in de periode tussen 970 en 1000 meer dan vijftig strafexpedities ondernam tegen de christelijke rijken in het noorden en een aanzienlijk deel van het Leonese rijk wist te heroveren.

De afkeer die de Galicische en Portugese edelen al ten tijde van Sancho I hadden van het koningshuis van León, werd er onder het bewind van Ramiro III niet minder om. In 981 kwamen zij in opstand en benoemden de zoon van Ordoño III, Bermudo II, tot koning van Galicië. Vanaf dat moment voerden de kroonpretendenten voortdurend strijd tegen elkaar om de troon van León, maar geen van hen wist deze in zijn voordeel te beslechten. Pas in 985 kwam er een eind aan met de dood van Ramiro III, waardoor Bermudo II als enige overbleef. Onder

zijn heerschappij werd Galicië weer in het koninkrijk León opgenomen. Maar het was een koninkrijk dat zo door interne strijd verdeeld was, dat de Leonese koning niets anders restte dan zich onder bescherming te stellen van Almanzor. De legers van de Moorse heerser bleven in León als bezettingsmacht en konden pas in 987 worden verdreven. Almanzor liet dit niet ongewroken. Aan zijn reeds eerder ondernomen reeks van aceifas voegde hij er vele toe en verwoestte hij steden als Coimbra, Zamora, León, Lugo en Astorga. Bij de verwoesting van Santiago de Compostela in 997 liet Almanzor het graf van de heilige Jacobus intact (waarom hij dat deed blijkt niet uit overleveringen) en dat betekende dat de pelgrimages naar dit heiligdom konden worden voortgezet. Bermudo II overleed in 999, niet lang daarna, in 1002, stierf ook Almanzor.

Bermudo II
de Lichtlijder
ca. 950-999

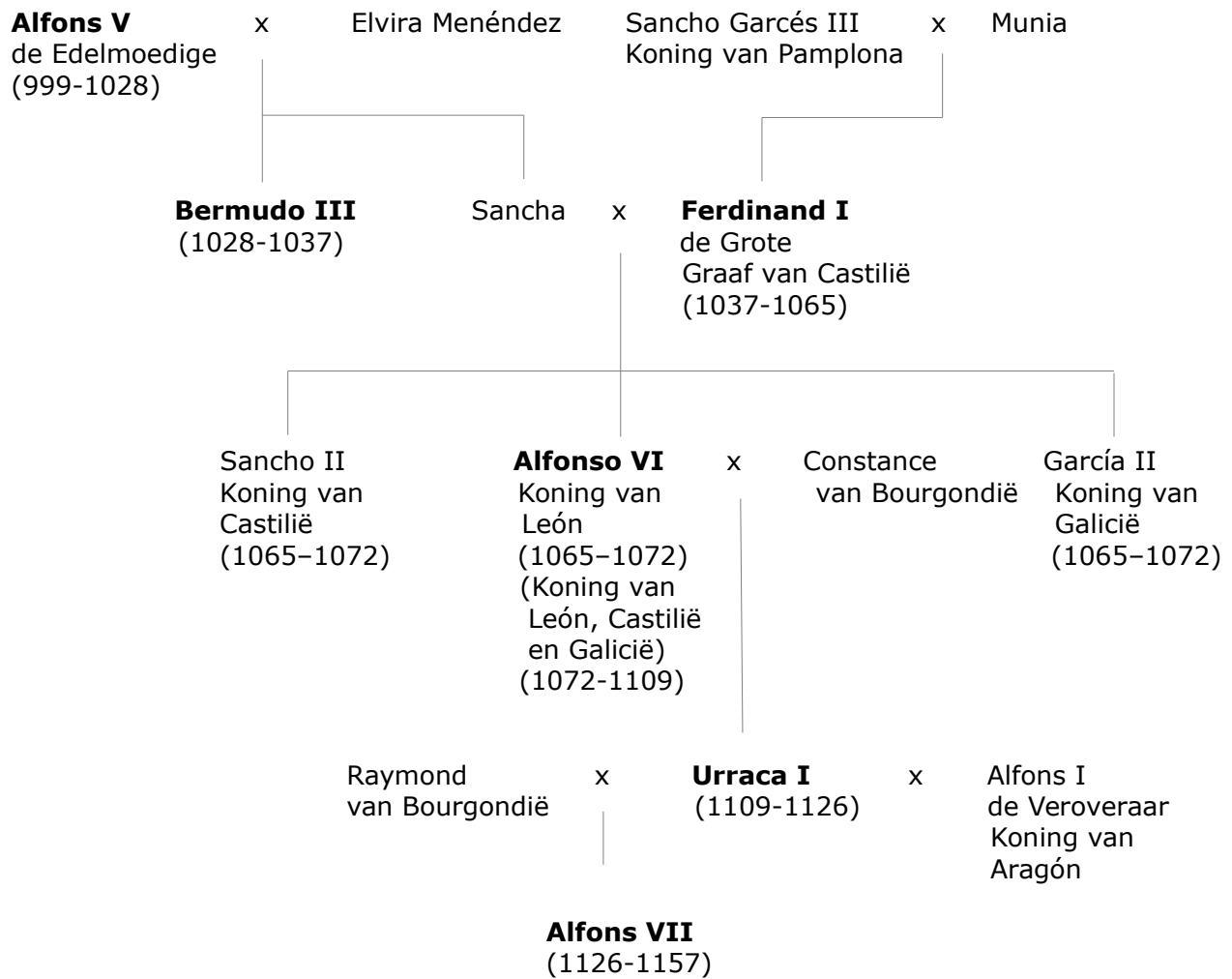
Alfons V
de Edelmoedige
ca. 994-1028

Almanzor
ca. 938-1002

Stamboom van de koningen van León vanaf Alfons V.

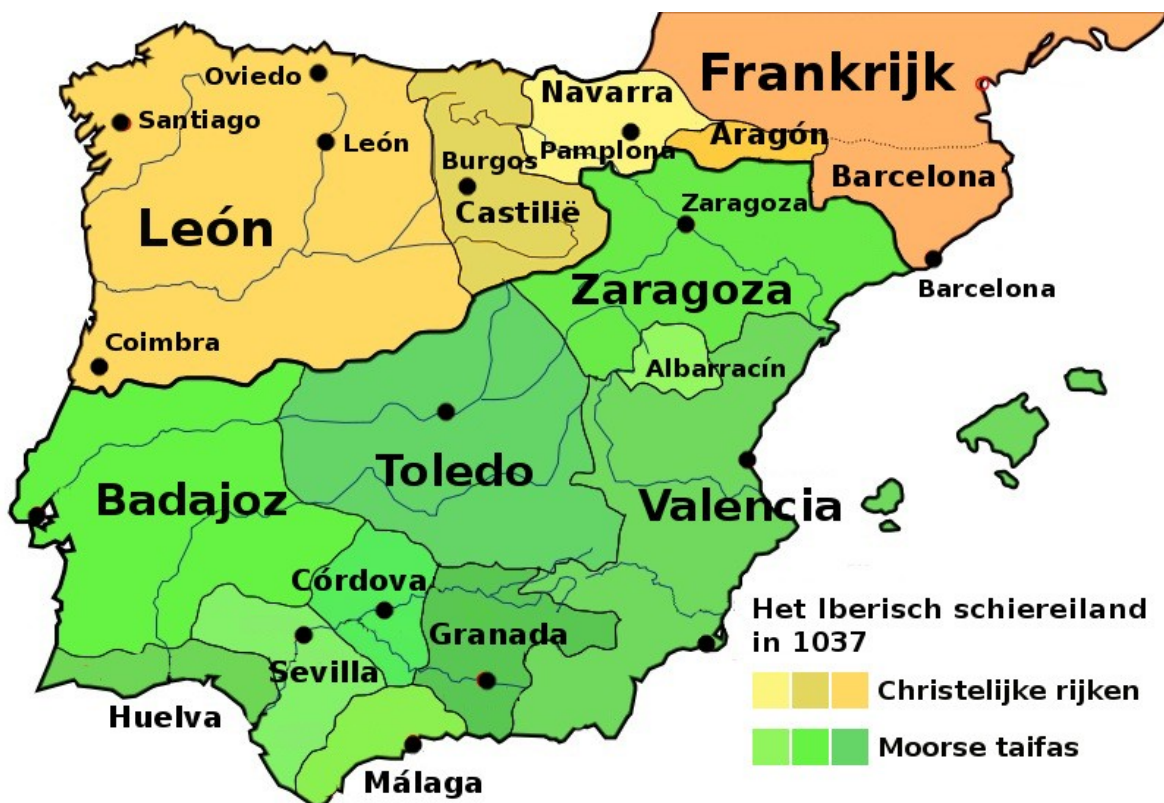
Jaartallen geven regeerjaren weer.

León en het graafschap Castilië onder Ferdinand I

Na een periode van interne twisten kwam Alfons V, een achterkleinkind van Sancho I - als vijfjarige op de Leonese troon. In zijn naam begon zijn moeder als regentes aan de restauratie van de hoofdstad van het rijk. Toen Alfons in 1017 meerderjarig werd, regeerde hij over een nog steeds instabiel rijk, maar door de edelen hun privileges te ontnemen en wetten uit te vaardigen die golden voor het gehele rijk, wist hij eenheid te bewerkstelligen. Alfons V, bijgenaamd de Edelmoedige, regeerde tot 1028. León kwam in die periode tot rust en er was sprake van opbloei van een eigen cultuur. Na zijn dood werd Alfons V opgevolgd door zijn zoon Bermudo III, die in 1037 werd aangevallen door de toenmalige graaf van Castilië, Ferdinand Garcés, een zoon van Sancho de Grote, koning van het aangrenzende Pamplona. Ferdinand Garcés versloeg en doodde zijn tegenstander om de troon van León te bestijgen als Ferdinand I. Bermudo had geen nakomelingen en omdat Ferdinand gehuwd was met de zuster van de overledene, Sancha, kon hij rechten doen gelden op deze troon. Castilië werd als zelfstandig graafschap met Burgos als hoofdstad gevoegd onder de Leonese kroon.

Vanwege de voortdurende interne conflicten binnen het kalifaat van Córdoba, dat in 1035 definitief uiteenviel in een aantal kleine zelfstandige rijken, de *taifas*, had Ferdinand I van León in de eerste jaren van zijn regeerperiode geen enkele last van Moorse invallen en kon hij al zijn aandacht schenken aan de opbouw van zijn rijk. Hij bedwong opstandige edelen, introduceerde uniforme wetgeving en bracht het rijk onder het kerkelijk gezag van de paus tijdens het concilie van Coyanza (1055), het huidige Valencia de Don Juan, gelegen ten zuiden van de hoofdstad León. Een standbeeld van Ferdinand in deze plaats herinnert aan deze gebeurtenis. Na de slag bij Atapuerca heeft Ferdinand I - niet voor niets werd hij getooid met de bijnaam De Grote - zich zeer actief betoond in de strijd tegen de Moren. Belangrijke taifas zoals Badajoz, Sevilla en Toledo werden schatplichtig gemaakt aan León in ruil voor de belofte dat zij met rust zouden worden gelaten. Ook werden diverse steden veroverd. Toledo en Zaragoza tijdelijk, maar Coimbra viel voorgoed in christelijke handen.

In 1063 stuurde Ferdinand I zijn zoon Sancho naar Zaragoza om de koning van deze taifa te steunen in diens strijd met Ferdinands halfbroer, Ramiro I, de koning van Aragón. Dergelijke coalities tussen Islamitische vorsten en christenen waren in die tijd zeer gebruikelijk en geven aan dat de zucht naar machtsuitbreiding een minstens zo'n sterk motief vormde voor het voeren van strijd als godsdienstige overwegingen. Na nog enkele succesvolle expedities te hebben ondernomen naar het dal van de Ebro en de taifa Valencia zag Ferdinand I zich in 1065 door ziekte gedwongen terug te keren naar León, waar hij in datzelfde jaar overleed. Ferdinand verdeelde conform de heersende wetgeving zijn rijk onder zijn nazaten. Sancho II, bijgenaamd De Sterke, volgde hem op als koning van Castilië, dat bij die gelegenheid van graafschap werd omgezet in een koninkrijk. Alfons VI besteedde de troon van León en aan de derde zoon, García, viel het koninkrijk Galicië ten deel.

Alfons VI

Deze nalatenschap van Ferdinand I zorgde voor hevige ruzies tussen de erfgenamen. Sancho II meende als oudste zoon rechten te kunnen laten gelden op de totale erfenis. De eerste confrontatie was die tussen Sancho II en Alfons VI. Zij besloten tot een godsoordeel, een destijds gebruikelijke rechtsprocedure waarmee de wil van God werd vastgesteld. Dat wil zeggen, wie van beiden zou winnen in het gevecht kreeg de goddelijke zegen en aan hem zouden de bezittingen van de verliezer toevallen. In de slag bij Llantada in juli 1068 trokken beide broers tegen elkaar op, waarbij Sancho als overwinnaar uit de strijd kwam, niet in het minst door toedoen van zijn jonge vaandeldrager Rodrigo Díaz de Vivar, beter bekend als El Cid. Ofschoon Alfons zich niet onderwierp aan het godsoordeel en zijn rijk León niet overdroeg aan Sancho, onderhielden zij toch een normale relatie en besloten zij samen hun andere broer, García, zijn erfdeel te ontfutselen. Dat lukte. Maar al in 1072 ging het weer mis tussen Sancho en Alfons. Sancho nam het zijn broer kwalijk dat deze geen afstand nam van zijn rechten op de troon van León en ook ergerde hij zich eraan dat Alfons zich de keizerlijke titel aanmat. Sancho trok met El Cid aan zijn zijde op tegen Alfons. Na hem te hebben verslagen riep Sancho zich uit tot koning van het onder hem weer verenigde rijk León, zoals het was onder het bewind van zijn vader Ferdinand I. Maar Alfons VI liet het er niet bij zitten. Vanuit zijn verbanningsoord, de taifa Toledo, organiseerde hij nog datzelfde jaar het verzet tegen Sancho II in de stad Zamora. Sancho startte een beleg van de stad, maar kwam tijdens dat beleg om het leven (of hij vermoord werd is onzeker). Hij had geen nakomelingen en dus keerde Alfons VI terug op de troon van León.

Alfons VI - met als bijnaam de Dappere - zette door zijn militaire overwicht tal van Moorse taifas onder druk en maakte hen schatplichtig aan zijn rijk León. Het jaar 1085 bracht een belangrijke doorbraak in de Reconquista. In Toledo brak een opstand uit tegen de vorst Al-Qadir die de Leonese koning om hulp vroeg om deze te bedwingen. Alfons VI gaf daar gehoor aan, maar maakte van de gelegenheid gebruik om de stad te veroveren. De rechten van de grotendeels islamitische bevolking van de stad werden door Alfons gerespecteerd. Hij tooide zich vanaf dat moment met de titel 'keizer van twee godsdiensten'. De hoofdmoskee van Toledo liet hij aanvankelijk aan de moslimgelovigen, maar deze werd toch in 1087 onder druk van de paus tot christelijke kathedraal werd gewijd. Toledo zou nooit meer overgaan in Moorse handen.

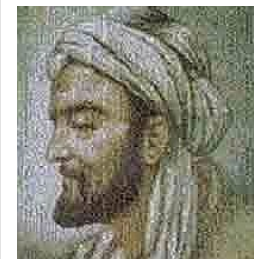

Ferdinand I de Grote
ca. 1016-1065

Sancho II de Sterke
ca. 1037-1072

Na de verovering van Toledo in 1085 zette Alfons VI van León samen met de Aragonese koning Sancho Ramírez zijn veroveringen in zuidelijke richting voort. De taifas van Sevilla, Granada, Badajoz en Almería voelden zich daardoor dusdanig bedreigd dat zij de hulp inriepen van de orthodox-islamitische *Almoraviden*, die inmiddels in het noorden van Afrika aan de macht gekomen waren. Onder leiding van veldheer Yusuf ibn Tasufin staken de troepen van de Almoraviden in oktober van 1086 de straat van Gibraltar over en verenigden zich met die van de gezamenlijke taifas. Yusuf bood Alfons de mogelijkheid zich te bekeren tot de Islam, maar deze verkoos de strijd aan te gaan die uitgevochten werd bij Sagradas, dichtbij de stad Badajoz. Het gecombineerde christelijke leger was niet opgewassen tegen de zeer wendbare Moorse ruiters en de verliezen waren groot. De christenen trokken zich terug op Toledo en ontkwamen aan een beleg van de Almoraviden omdat Yusuf zich genoodzaakt zag terug te keren naar Afrika vanwege het overlijden van zijn zoon.

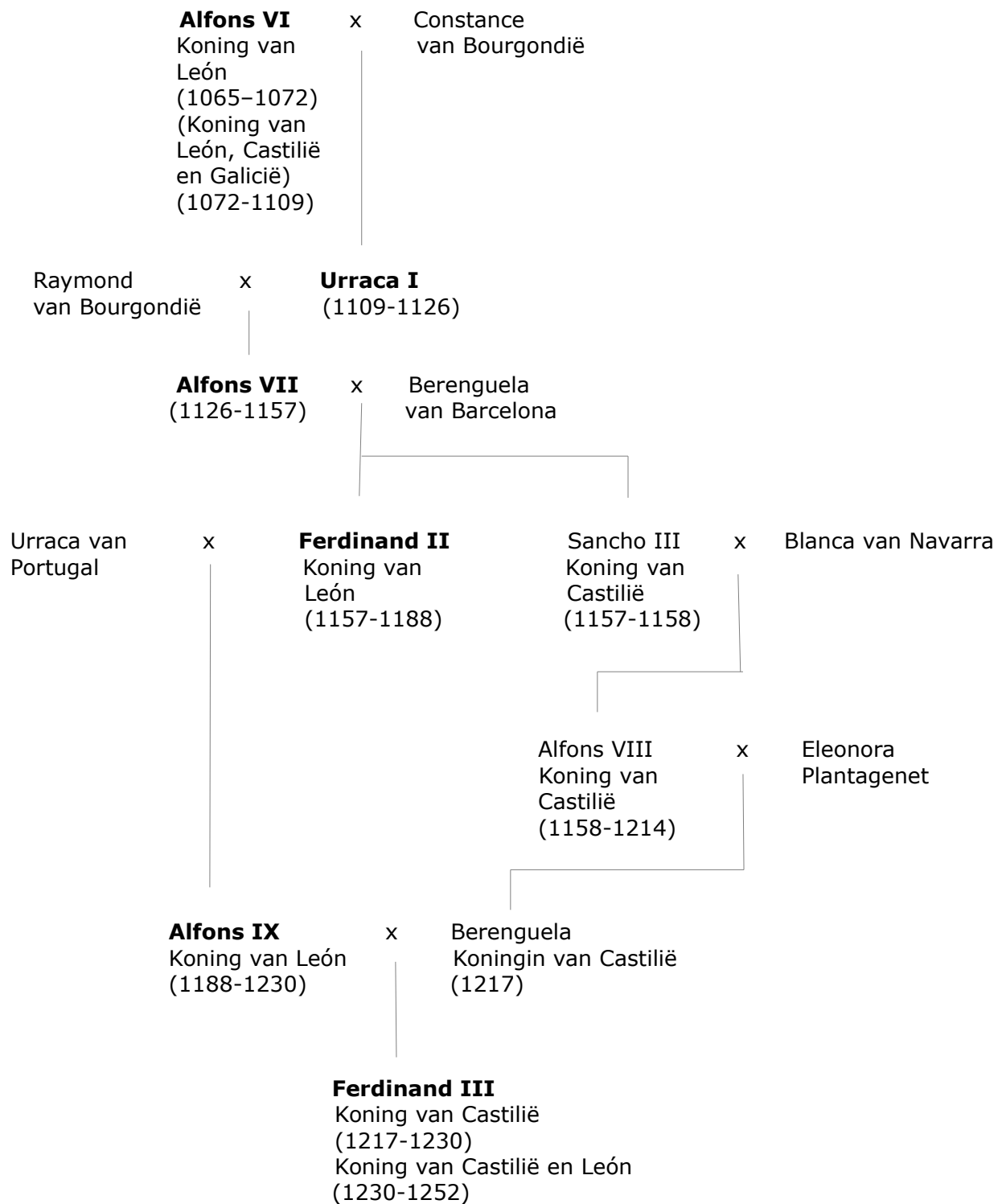
Yusuf ibn Tasufin
c.1061-1106

In 1108, een jaar voor het overlijden van Alfons VI die toen niet meer in staat was zijn legers aan te voeren, vond opnieuw een veldslag plaats tussen christenen en de Almoraviden. De legers troffen elkaar bij de ten oosten van Toledo gelegen plaats Uclés. Aan de zijde van de christelijke legeraanvoerder streed de troonopvolger van Alfons VI, die daarbij de dood vond. Deze nederlaag van de christenen zou de verovering van gebieden op de Moren ernstig vertragen. Ook luidde het de verzelfstandiging in van het graafschap Portugal, dat vanaf die tijd uitgroeide tot een zelfstandig koninkrijk.

Stamboom van de koningen van León vanaf Alfons VI.

Jaartallen geven regeerjaren weer.

Het mislukte huwelijk van Urraca I

Het vroegtijdig overlijden van de kroonprins bracht diens halfzuster Urraca I op de troon. In León was de troonopvolging geregeld naar oude Visigotische wetten die bepaalden dat bij afwezigheid van een mannelijke opvolger, het recht op de troon overging in handen van de oudste dochter van de koning. De prinses was weduwe en de edelen gingen akkoord met de opvolging door Urraca, maar stelden wel de conditie dat zij zou hertrouwen en zou worden bijgestaan door een competente echtgenoot. Alfons VI, bang voor onderlinge strijd tussen kandidaten uit Castilië en León, besloot al voor zijn overlijden in 1109 dat Urraca een huwelijk diende aan te gaan met de koning van Aragón, Alfons I de Strijdvaardige. De Leonese vorst had hiermee duidelijk de vereniging van de twee krachtige koninkrijken León en Aragón voor ogen, maar werd daarin niet door iedereen gesteund. Vooral in Galicië werd veel bezwaar gemaakt tegen dit huwelijk. Men vreesde dat de rechten van zoon Alfons van Urraca uit haar eerste huwelijk in gevaar zouden komen. De echtelieden sloten een overeenkomst waarin zij hun beider koninklijke rechten erkenden, de door hen verwekte kinderen zouden accepteren als wettige opvolgers en in geval er geen opvolgers zouden zijn, bij overlijden van een van hen de ander hem of haar zou opvolgen.

Urraca I van León
1081-1126

Dat was de opmaat voor vier jaar strijd tussen Urraca en haar man, die het over en weer niet konden velen dat zij zich bemoeiden met het bestuur van het rijk van de ander. Daarbij kwam nog dat de wettigheid van het huwelijk in twijfel werd getrokken vanwege hun bloedverwantschap: allebei waren zij kleinkinderen van Sancho de Grote van Pamplona. Het huwelijk tussen Urraca en de koning van Aragón, waarvan de vorstin van León het gevoel had dat het haar was opgedrongen, eindigde in een echtscheiding die officieel in 1114 door paus Paschalis II werd uitgesproken. Daarmee kwam een einde aan de droom van Alfons VI die met dit huwelijk de eenwording van León en Aragón had willen bereiken. Daarvoor was het kennelijk te vroeg. Het duurde nog vier eeuwen voordat de christelijke rijken in het noorden van Spanje definitief verenigd werden.

Keizer Alfons VII

Na de dood van koningin Urraca in 1126 werd haar zoon Alfons gekroond als koning Alfons VII van León in de kathedraal van de hoofdstad. Zijn vader was de overleden Raymond, hertog van Bourgondië en Alfons VII was daarmee de eerste koning van de Bourgondische dynastie die zou regeren tot 1369. Direct na de huwelijksplechtigheid claimde hij al zijn rechten op het koninkrijk Castilië, waar zijn stiefvader, koning Alfons I van Aragón, een aanzienlijke troepenmacht had gestationeerd om zijn aanspraken op Castilië kracht bij te zetten. De legers van beide koningen trokken weliswaar tegen elkaar op, maar een treffen bleef uit. Beiden hadden ook andere zaken aan hun hoofd. De Leonese koning wilde orde op zaken stellen in het graafschap van Portugal en zijn Aragonese tegenspeler had te stellen met aanvallen van de Almoraviden. Mede dankzij bemiddeling van edelen en geestelijken uit beide koninkrijken werd de vrede getekend in 1127 met het pact van Tamara. De grenzen tussen beide rijken werden vastgelegd en in ruil voor een aantal gebiedsdelen zag de Aragonese koning af van verdere aanspraken op Castilië.

Vlak daarop drong Alfons VII het graafschap Portugal binnen dat geregeerd werd door zijn tante, Teresa van León. Zij was een onwettig kind van Alfons VI. In 1095 was zij in het huwelijk getreden met Hendrik van Bourgondië, ter gelegenheid waarvan het echtpaar het graafschap Portugal ontving uit handen van Alfons VI. Na de dood van Hendrik regeerde Teresa over dit gebied als koningin van Portugal en kwam later in conflict met haar neef, Alfons VII.

Teresa van León
ca. 1083-1130

Alfons I van Portugal
1109-1185

Haar alliantie met een Galicische graaf bracht haar tevens in conflict met de edelen van Portugal die een Galicische overheersing vreesden. De zoon van Teresa, Alfons van Portugal, nam het op voor de belangen van de Portugese edelen en vocht met succes een slag uit tegen de troepen van zijn moeder. Teresa vluchtte en Alfons van Portugal nam het bestuur van het Portugese graafschap over. Nadat hij in 1139 een grote overwinning had behaald op de Almoraviden, werd hij uitgeroepen tot koning van Portugal. In 1143 sloot de Portugese koning een vredesovereenkomst met zijn buurman Alfons VII, het verdrag van Zamora, waarmee de zelfstandigheid van Portugal definitief bezegeld werd.

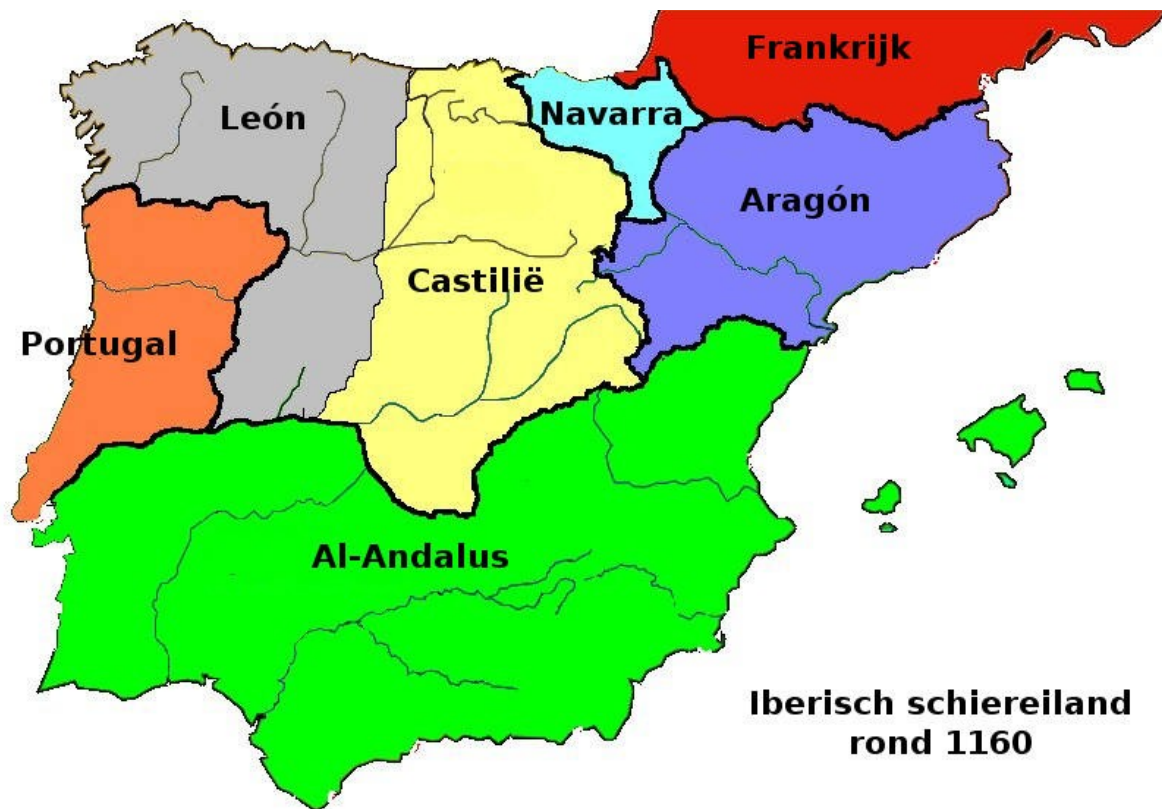

Alfons VII van León
1105-1157

Alfons VII van León was destijds de machtigste vorst van het christelijke noorden van het schiereiland en liet zich op 26 mei 1135 in de kathedraal van León kronen tot keizer van Spanje. De plechtigheid werd voltrokken door de bisschop van León uit naam van de toenmalige paus Innocentius II. De keizer richtte zich vervolgens ten volle op de verovering van Moors grondgebied. De steden Coria, Jaén en Córdoba vielen in de jaren 1142-1144 in handen van de Leónees, zij het dat de hoofdstad van het oude kalifaat van Córdoba direct erna weer door de Moren werd heroverd. De verovering van Almería, gelegen in het uiterste zuiden van het schiereiland was het volgende doel. Deze stad was in handen van de *Almohaden*, net als de Almoraviden een orthodoxe Berberstam, die in Afrika de macht hadden overgenomen en vanaf 1145 begonnen waren delen van het Iberisch schiereiland te veroveren. In 1147 kwam Almería in handen van Alfons VII, waarbij hij gesteund werd door een Genuese vloot en Franse kruisridders die door de paus tot deelname aan deze veroveringstocht waren opgeroepen. Vlak voor de dood van Alfons VII in 1157 wisten de Almohaden de stad Almería op de Leonese keizer te heroveren. Alfons VII probeerde nog een tegenaanval te doen, maar faalde. Na zijn terugkeer in León overleed hij en zijn rijk viel uiteen. Zijn oudste zoon, Sancho, erfde de troon van Castilië als Sancho III en zijn tweede zoon, Ferdinand, volgde hem op als koning Ferdinand II van León.

León onder Ferdinand II

In 1158 sloot Ferdinand II met zijn broer Sancho III het verdrag van Sahagún, waarin werd overeengekomen om samen de strijd tegen de Moren aan te gaan. Ook hield dit verdrag de afspraak in, dat in geval van overlijden van een van hen, diens rijk zou toevallen aan de overlevende. Het liep echter anders. Toen Sancho III van Castilië in datzelfde jaar overleed, hield Castilië zich niet aan het verdrag en werd de zoon van Sancho benoemd tot koning van Castilië als Alfons VIII. Deze koning was toen pas drie jaar oud en er ontstond grote onrust in Castilië toen adellijke families - de Huizen van Lara en Castro - elkaar het regentschap over de jonge koning betwistten. Gedurende de strijd om de macht in Castilië steunde Ferdinand II van León het Huis van Castro en benoemde hij Ferdinand Rodríguez van Castro tot zijn opperhofmeester. De Leonese koning wilde de opvoeding van zijn jonge neefje op zich nemen en eiste van de edelen van het Huis van Lara, die Alfons VIII verborgen hielden, dat deze aan hem zou worden overgedragen. Maar dat gebeurde niet. Alfons VIII bleef onvindbaar voor de Leonese koning totdat hij in 1170 op meerderjarige leeftijd formeel gekroond werd als koning van Castilië.

Het huwelijk dat Ferdinand II aanging in 1165 met met prinses Urraca, de dochter van Alfons I van Portugal leek de verhouding tussen beide rijken te hebben verbeterd, maar dat bleek een illusie toen twee jaar later zijn schoonvader zich meester maakte van een aantal gebieden die aan de kroon van León behoorden. Aanleiding was de restauratie van Ciudad Rodrigo. De Portugese koning verdacht Ferdinand II ervan deze stad, zo dichtbij de grens met Portugal, te willen versterken om van daaruit een aanval op Portugal te doen. Alfons I van Portugal drong Galicië binnen, veroverde diverse steden om vervolgens in het zuiden Leonese steden aan te vallen. Badajoz, gelegen op korte afstand van de Portugese grens en in handen van de Almohaden was een volgend doel. Toen greep Ferdinand II in die, zich baserend op het verdrag van Sahagún, de Portugezen het recht ontzegde deze stad in te nemen. Hij stuurde een troepenmacht naar Badajoz waarop de Portugezen op hun beurt belegerd werden door het Leonese leger. De rivaliserende troepen vochten de strijd uit in de straten van Badajoz, waarbij de Portugezen het onderspit delfden. Alfons I trachtte te vluchten, maar brak daarbij een been en werd gevangengenomen. Ferdinand II behandelde zijn schoonvader met eerbied, stelde zijn artsen ter beschikking en hergaf hem de vrijheid in ruil voor enkele belangrijke steden die de Portugees op hem veroverd had. Ferdinand liet Badajoz overigens in vazalschap aan de Moren.

Ferdinand II van León
1137-1188

Ferdinand II kende een groot aantal steden privileges toe. Ook stichtte hij de Orde van Santiago, vernoemd naar de heilige Jacobus van Santiago, beschermheer van Spanje, bekend als Jacobus de Morendoder, die volgens de legende meermalen meestreed tijdens veldslagen tussen christenen en Moren. Deze militaire en religieuze orde had ten doel de strijd tegen de Moren te bevorderen en de pelgrims naar Santiago te beschermen. Paus Alexander III verleende de stad Santiago de Compostela de gunst het heilige jubileum van Jacobus te mogen vieren in 1181, een gebaar waardoor het aantal pelgrimstochten naar de stad zeer bevorderd werd, hetgeen een gunstig effect had op de economische en culturele ontwikkeling van de streken waar de uit de tiende eeuw daterende Camino de Santiago doorheen liep. Ferdinand II overleed in 1188 en werd opgevolgd door zijn zoon Alfons IX.

Alfons IX van León

Alfons IX was nog maar zeventien jaar oud toen hij in 1188 de Leonese troon besteeg. Belaagd door al zijn bureu, in het zuiden de Almohaden, in het westen Portugal en niet in het minst door Castilië in het oosten riep hij in dat jaar de Cortes (hofraad) van León bijeen. Zoals gebruikelijk behoorden daar de belangrijke geestelijken toe, waaronder de bisschop van Santiago de Compostela en de hoge adel en ook waren bestuurders van de grote steden aanwezig. De steden waren rijk in die tijd en het koninkrijk arm. Alfons IX vroeg en kreeg financiële hulp voor de noodzakelijk geachte oorlogvoering. In ruil hiervoor beloofde hij zijn rijk bestuurlijk op orde te brengen en machtsmisbruik van edelen tegen te gaan. Bijzonder was dat voor deze Cortes ook vertegenwoordigers van het volk waren uitgenodigd; historisch gezien een novum.

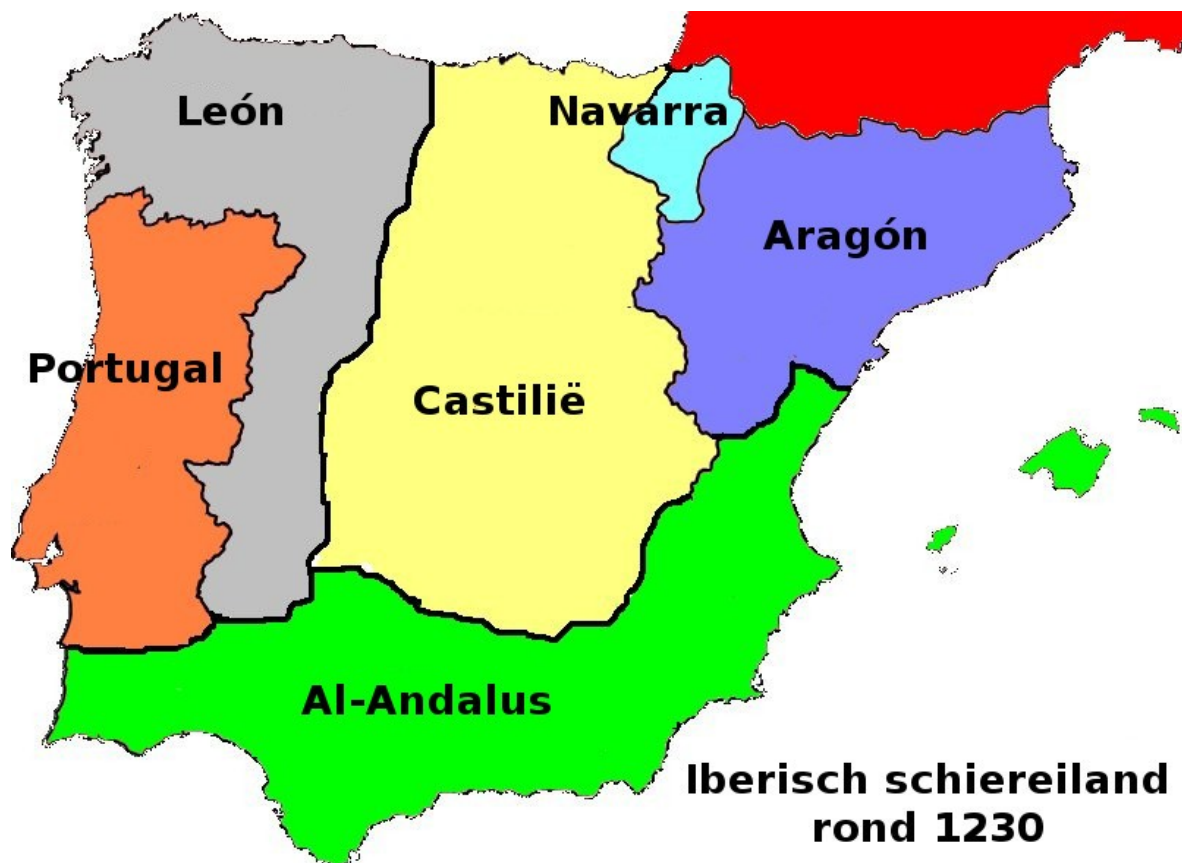
Om aan de opdringende oosterburen te ontkomen probeerde Alfons IX de banden aan te halen met koning Alfons VIII van Castilië, een oudere neef van hem. Daar was de Castiliaan toe bereid en ter bevestiging van de goede relatie sloeg Alfons VIII zijn jonge neef uit León tot ridder. Voor Alfons IX een vernederende ervaring omdat hij daarbij de hand moest kussen van zijn rivaal. Het bleek tevergeefs, de Castiliaan verbrak de gesloten overeenkomst al spoedig en trachtte delen van León die nog nooit onder Castiliaans regime hadden verkeerd in handen te krijgen. Tegelijkertijd drongen ook de troepen van de Portugese koning, Sancho I, León binnen en kwam Alfons IX in het nauw. Langs diplomatieke weg trachtte hij eerst om de Portugese koning voor zich te winnen. Hij bracht Sancho I een bezoek en regelde een huwelijk tussen hemzelf en de dochter van Sancho, Teresa van Portugal. Dat huwelijk stuitte op grote weerstand vanwege de bloedverwantschap tussen de echtelieden - beiden waren kleinkinderen van Alfons I, de eerste koning van Portugal - en werd door paus Celestinus III in 1191 onwettig verklaard.

Omdat de veroveringszucht van Castilië een bedreiging vormde voor alle andere christelijke rijken sloten op initiatief van de Portugese vorst León, Aragón, Navarra en Portugal een verbond dat in 1191 in de stad Huesca werd bekrachtigd. Het hield in dat alle participanten afspraken niet zonder steun van de anderen een oorlog te zullen beginnen of afzonderlijk vrede te sluiten met Castilië. Maar het bleek zoals zovele verdragen tussen de voortdurend twistende christelijke koningen van weinig waarde. In 1192 tekende de Aragonese koning zonder de verdragsgenoten te raadplegen de vrede met Castilië en toen in 1194 de Navarrese koning overleed en diens zoon weinig zin had in conflicten met Castilië, viel het bondgenootschap uiteen. Maar ook Alfons IX ging zijn eigen gang. De dreigende macht van de Almohaden bewoog hem ertoe met de Moorse heerser een niet-aanvalsverdrag aan te gaan, wat hem op een scherpe reprimande van paus Celestinus III kwam te staan. De paus excommuniceerde hem en beschouwde degenen die tegen León de wapens zouden opnemen als echte kruisvaarders.

Dat verleidde de koning van Portugal, die dacht dat de dagen van het Leonese rijk geteld waren, ertoe om Galicië binnen te vallen. Ook Alfons VIII van Castilië zag dankzij de pauselijke bul zijn kans schoon om León te attaqueren. Een tegenaanval bleef niet uit. Alfons IX van León viel Castilië aan met hulp van de Almohaden. De chaos werd compleet toen ook de Castiliaanse koning een verdrag sloot met de Moren. Een misstap die vergelijkbaar was met die van zijn Leonese neef, maar dit keer legde Celestinus geen sancties op. In plaats daarvan zond de paus een delegatie die geacht werd vrede tussen León en Castilië te bewerkstelligen. Dat lukte zowaar. In 1194 werd het pact van Tordehumas gesloten waarin diverse wederzijdse veroveringen ongedaan werden gemaakt. Ook beloofde Alfons IX te zullen trouwen met Berengueta, de dochter van Alfons VIII van Castilië. Het huwelijk werd eind 1197 met pracht en praal gesloten in de kathedraal van Valladolid.

León onder de kroon van Castilië

De Leonese koning Alfons IX heeft het bestuur van zijn rijk serieus genomen. Hij bevorderde een voorspoedige economische ontwikkeling en maakte zijn belofte waar om de macht van de edelen aan banden te leggen, wat voor die tijd ongekennd was. Eén van zijn belangrijkste daden was door instelling van een studiecentrum in Salamanca de basis te leggen voor de universiteit van deze stad die in 1254 zou worden opgericht. Rond 1214 nam Alfons IX het initiatief tot nieuwe veroveringstochten op de Moren. CAceres, een belangrijke Moorse vestiging, werd na vijf pogingen in 1229 veroverd. Dit had een domino-effect: ook andere steden zoals Badajoz en Mérida vielen in christelijke handen.

Alfons IX overleed in 1230 en werd opgevolgd door zijn zoon Ferdinand III, zoon uit het huwelijk tussen Alfons IX en Berenguela van Castilië. Dit verliep niet zonder problemen, want de Leonese koning had voor zijn dood de rechten op de troon aan zijn eerste vrouw, Teresa van Portugal en zijn twee dochters uit dat huwelijk toebedacht. Maar Ferdinand III nam daar geen genoegen mee en dreigde León onder de voet te lopen. Met het concordaat van Benavente werden de prinsessen van León schadeloos gesteld en Ferdinand III tot koning van León uitgeroepen. León werd gevoegd onder de kroon van Castilië, dat in zijn opmars als belangrijkste machtsfactor op het Iberisch schiereiland niet meer te stuiten was.

Willem Peeters, 28 augustus 2011

*Afbeelding titelblad: Don Pelayo
naar een gravure uit de achttiende eeuw*